

“OMMAVIY MADANIYAT”NI YOSHLAR HAYOTIGA TA’SIRI

Qo'ziyeva Barnoxon Komiljonovna

Xo'jaobod Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi Yoshlar ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari.

Annotatsiya: Maqolada “Ommaviy madaniyat”ni yoshlar hayotiga ta’siri o’rganildi xamda globallashuv sharoitida yoshlarning ongi va tafakkurini o’zgartirishga qodir bo’lgan turli axborot xurujlarining, g’oyalarning tobora chuqurlashib borayotganligi va uni oldini olishga qaratilgan ba’zi masalalarga e’tibor qaratilgan.

Kalit so’zlar: ommaviy madaniyat, yoshlar, modernizatsiya, diniy ekstremizm, fundamentalizm, ta’lim, globallashuv, madaniyat, axborot, ijtimoiy turmush, manipulyatsion.

Abstract: The article studies the influence of "Mass Culture" on the lives of young people, and also focuses on the increasing penetration of various information attacks and ideas that can change the minds and thinking of young people in the context of globalization, and some issues aimed at preventing it.

Keywords: mass culture, youth, modernization, religious extremism, fundamentalism, education, globalization, culture, information, social life, manipulative.

KIRISH

Globallashuv sharoitida ma'naviy tahdidlardan xalqni, xususan o'sib kelayotgan yoshlarni asrash, ularning qalbiga ezgulik g'oyalarini singdirish jamiyat hayotining barcha sohalarida izchil amalga oshirilmoqda. Ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida ta'lim-tarbiya, targ'ibot va tashviqotning samarali usul va vositalaridan oqilona foydalanish taqozo etilmoqda. Bugungi kunda globallashuvning ijtimoiy hayotimiz bilan bog'liqligi xususida Prezidentimiz Sh.M.Miriziyoev o'z fikrlarini bildirar ekan, "Yangi tahdidlar, jumladan, «ommaviy madaniyat» xavfi va boqimandalik kayfiyati paydo bo'layotgan, odob-axloq, qadriyatlarning yo'qolish xavfi yuzaga kelayotgan hozirgi globallashuv sharoitida bu g'oyat muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli, mening fikrimcha, inson ma'naviy olami, xalqlar madaniyatini belgilaydigan manbalarni asrab-avaylash va boyitish bugungi kunda har qachongidan ham

muhimdir", - deb ta'kidlaydilar. O'zbekiston mustaqil taraqqiyot jarayonida milliy uyg'onish davrini boshdan kechirayotganligiga, madaniy merosimiz, milliy urf-odat, qadriyatlarimizni tiklayotgan bir paytda dunyoda ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi ziddiyat kuchayib borayotganligiga guvoh bo'layapmiz. Har qanday mafkura xalqning ma'naviy ruhiy ehtiyojlarini milliy an'analari va turmush tarzini hisobga olgan taqdirdagina yashovchan, ta'sirchan bo'ladi. Shu o'rinda globallashuv jarayonida yoshlarning yangicha estetik madaniyatni shakllantirish bo'yicha islohotlarni amalga oshirish vazifasi milliy mafkura asosida bizning diqqat markazimizda turibdi. Bugun dunyo taraqqiyoti shu darajaga etdiki, endi mafkuraviy kurash, ma'naviy salohiyat etakchi o'ringa chiqdi. Insoniyat taraqqiyoti turli tahdidlar ta'siriga tushib qoldi, xavfsizlik va barqarorligiga rahna solishga, hatto uning hayotini izdan chiqarishga qaratilgan tahdidlar kundan - kunga kuchayib bormoqda endi qurol-yaroqlar emas, balki "fikrga qarshi faqat fikr, g'oyaga qarshi faqat g'oya" bilan kurashib olg'a borish mumkin. Mafkuraviy kurash bir jamiyat, mamlakat ichida ham, xalqaro va davlatlararo miqyosda ham davom etmoqda.

Hozirgi zamondagi eng katta xavf insonlarning qalbi va ongini egallash uchun uzluksiz davom etayotgan mafkuraviy kurash tusini oldi. Endilikda yadro poligonlarida emas, mafkura maydonlarida bo'layotgan kurashlar ko'p narsani hal qiladi. Ayni paytda g'oyaviy – mafkuraviy kurashlar yer yuzini, barcha mintaqa va mamlakatlarni qamrab olmoqda. Bugun bu jarayonlardan biror kishi yoki mamlakat chetda qolmaydi. Ayniqsa, diniy ekstremizm, fundamentalizm va boshqa axloqsizlik g'oyalarini kishilar ongiga singdirishdan iborat mafkuraviy - ma'naviy tajovuzlar mintaqaviy va umumbashariy muammo darajasiga chiqib, unga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirishni taqozo qilmoqda.

“Ommaviy madaniyat” nima o'zi? Uning jamiyatga va kelajakka foyda – ziyoni qayerda ko'rinadi? Uni targ'ib etuvchilarning maqsadi nima? “Ommaviy madaniyat” ma'naviy tanazzulning debochasidir. Uni targ'ib qiluvchilarning asl maqsad va niyatlari ham qaysidir millat yoki xalqni *ma'naviy jihatdan inqirozga uchratish bilan yengishga* qaratilgan. Chunki, turli yarim yalang'och suratlar, fahsh kinofilmlar, har xil bemaza o'yinlar odamlarda izlanish, yaxshilik sari intilish kayfiyatini yo'qotadi. Bularning yoniga ayrim saviyasiz xonandalarning bemaza qo'shiqlari, hayosiz kliplarini ham qo'shish mumkin. Eng achinarlisi shuki, bularning bari atrofimizda sodir bo'lmoqda. Yigitlar orasida qulog'iga sirg'a taqqan, yirtiq shim kiygan, uzun sochlari bilan maqtanadiganlari sonining ortib borishi kuzatilmoqda. Yoki milliy qadriyatlarni oyoqosti qilib kiyingan qizlarni olaylik. Ular erta – indin ota – ona bo'lsa, farzandlariga qanday tarbiya beradi? O'zlari axloqli bo'lmay turib, zurriyotlariga odobni o'rgata oladimi?

“Ommaviy madaniyat” G'arb dunyosida o'tgan asrning ikkinchi yarmida shakllandi. Uni G'arbda “pop – kultura” deb atashadi. Garchi “madaniyat” deb atalsa

– da, aslida, tub mazmun – ma’nosiga, maqsad – niyatiga ko‘ra “ommaviy madaniyat” chinakam madaniyatning kushandasidir. Mutaxassislarning fikricha, hali ilm–fanda “antikultura” (g‘ayrimadaniyat”) degan ilmiy tushuncha shakllanmaganligi uchun “ommaviy madaniyat” tushunchasi nochorlikdan qo‘llanilmoqda. “Ommaviy madaniyat” ko‘pdan – ko‘p shakllarda o‘zini namoyon etadi. *Kitch* (zarracha badiiy – estetik qimmatga ega bo‘lmagan narsa va buyumlarga yuksak andoza tusini berish), *komiks* (tagiga qisqa matn yoki luqmalar bitilgan behayo rasmlar), *starizm* (subyektiv ehtirolarga berilgan holda, estrada artistlari, aktyorlar, sportchilarni ilohiylashtirish), *xepining* (avvaldan rejalashtirilmagan, “keskin” tomoshalar, masalan royal, pianino yoki avtomobillarni urib sindirish yohud o‘t qo‘yish orqali vahshiyona, ommaviy “ko‘ngil ochishlar” uyushtirish) kabi ko‘rinishlarda. Qolaversa globallashuv yoshlarni “informatsion fashizm”, “demokratik fundamentalizm” orqali “ommaviy madaniyat”ning salbiy ta’siri, vesterinizatsiya (g‘arblashtirish), egosentrizm (xudbinlik), gedonizm (yoshligingda o‘ynab qol), kiberludomaniya (internet o‘yinlariga berilish), submadaniyat (bu hayotga moslashmaslik, o‘z hayoti bilan yashash) kabi yot g‘oyalar ta’siriga tushib qolish kabi holatlarni vujudga keltirayotganligi bilan ham kuchli e’tiborni talab qiladi.

Ommaviy madaniyat” va ma’naviy tahdidning boshqa usullaridan siyosiy qurol sifatida foydalanish hollarini tarixdan ham ko‘rishimiz mumkin. Jumladan, general Skobelov “Millatni yo‘q qilish uchun uni qirish shart emas, uning madaniyatini, san’atini, tilini, yo‘q qilsang bas, tez orada o‘zi tanazzulga uchraydi”, deya ta’kidlagan va buni amalga oshirish usullarini ilgari surgan arbob sifatida tanilgan.

Ayni paytda dunyoda demokratiya va erkinlik, oshkoralikning “yagona standart”ini zo‘r berib targ‘ib qilayotgan buzg‘unchi kuchlar insonlar ongiga ta’sir ko‘rsatishning turli yo‘llaridan foydalanishga harakat qilmoqda. “Ommaviy madaniyat” ana shu yo‘lda juda muhim vazifani – inson ma’naviyatini yo‘qotish orqali uni bo‘ysundirishga xizmat qiladi. Ularning fikricha, har bir millat, mamlakatning milliy madaniyati va qadriyatlari “eskilik sarqiti” bo‘lib, ular ko‘z – ko‘z” qilayotgan “madaniyat” esa inson huquqlarini cheklamaydigan, har kim erkinligidan bemalol foydalanishga asoslangan emish. Shu o‘rinda buyuk shoir Alisher Navoiyning quyidagi satrlari yodga tushadi:

Oldiga qo‘yganni yemak – hayvonning ishi,

Og‘ziga kelganni demak – nodonning ishi.

Bu so‘zlarni chuqur tahlil qilsak, har bir narsaga erkinlik beradigan “ommaviy madaniyat” niqobining tagidagi asl maqsad yaqqol ko‘rinadi. “Ommaviy madaniyat”ning ham boshqa manipulyatsion usullar kabi dastlab yaqqol o‘zini namoyon qilmaydi. Avvalo, juda kichik detallar, arzimas voqealar orqali odamlarni o‘ziga o‘rgatadi. Ana shunda 3 – 4 yoshdagi farzandimiz repper bo‘lib kuylasa ham,

o'g'limiz qulog'iga zirak taqib, qizimiz yirtiq shim kiyganida ham "zamona zayli" deya beparvo bo'lamiz. Qolaversa, farzandimizning zamonaviyligidan quvonamiz.

Bugun dunyoning mafkuraviy manzarasida inson qalbi va ongiga ta'sir o'tkazuvchi, turli xil vositalar bilan kurash olib boruvchi mafkuraviy poligonlar faoliyati tobora yaqqolroq ko'zga tashlanmoqda. Taraqqiyotning hozirgi bosqichida jahonda g'oyat murakkab va tahlikali jarayon kechmoqda. Bular dunyoning siyosiy, mafkuraviy manzarasidagi o'zgarishlar, taraqqiyotning yangi bosqichiga ko'tarilishi va bu taraqqiyotga g'ov bo'ladigan demokratik rivojlanishni izdan chikaradigan, jamiyat barqarorligiga rahnasoladigan g'oyaviy-mafkuraviy to'siqlarning paydo bo'lishi bilan izohlanadi. Mafkuraviy tahdidlarning oldini olishda buyuk mutafakkir Abu Nasr Forobiy (873-950), inson kamolotga yolg'iz o'zi erisha olmaydi. U boshqalar bilan aloqada bo'lishi, ularning ko'maklashuvi yoki munosabatlariga muhtoj bo'ladi, deydi. Ana shu jarayonda insonda fazilatlarni kamol toptirish haqida ta'kidlab quyidagi fikrlarni ilgari suradi, "Inson fazilatlar bilan kamolotga etadi va kamolotga etgan odam baxtli hisoblanadi" Mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashda asosiy maqsadimiz jamiyat ma'naviyatini yuksaltirish ekan, birinchi navbatda, milliy g'oyani fuqarolar ongi va qalbiga chuqur singdirishga erishishimiz kerak.

Aholida, ayniqsa yosh avlodda sog'lom e'tiqodni shakllantirish, ular orasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'un ravishda targ'ib etish ham muhim ahamiyatga ega. Umuman, fuqarolarning bilimi va tafakkurini yanada oshirish, huquqiy madaniyatini yuksaltirish ishlarini izchil amalga oshirib boraversak, har qanday tahdidlar bizga xavf sololmaydi. Shu bois ham hozirgi vaqtda yurtimizdan

etishib chiqqan buyuk alloma ajdodlarimizning ilmiy-ma'naviy merosini o'rganish jarayonida nafaqat ilmiy maqsadlar, balki ma'naviy tarbiya manfaatlari ustuvorligidan ham kelib chiqish zarurdir. Shunday darajaga erishish lozimki, yoshlarimiz ajdodlarimiz qoldirgan boy merosni o'rganish bilan bir qatorda ularni jahon miqyosida targ'ib qilishda ham faol ishtirok etsinlar. Buning natijasida yoshlarimiz qalbida cheksiz fahr va g'urur xissi yanada mustaxkamlanadi. Ma'lumki, o'z Vatani bilan faxrlanish tuyg'usi inson qalbida yuksak ma'naviyatni shakllanishida keng yo'l ochib beradi. Bugungi kunga kelib anglab turibmizki, ularga qarshi kurashish har birimizning dolzarb vazifamiz ekan. Chunki, mafkuraviy tahdidlar aholining ma'lum bir qatlamlari, ayniqsa, yoshlarning qarashlarini o'zlariga ma'qul bo'lgan yo'nalishda o'zgartirish, diniy ekstremizm, axloqsizlik kabi buzg'unchi g'oyalarni singdirishga urinishdek ko'rinishlarda sodir bo'lmoqda. Keyingi paytlarda internet bilan bog'lik buzg'unchiliklar, global tarmoqdan qabix maqsadda foydalanayotganlar ko'payib bormoqda. Oqibatda, zalolatga boshlovchi elektron nashrlar va videolavhalar keng yoyilmoqda. G'alamis kimsalar yoshlarni o'z tuzoqlariga ilintirishda internetdan ustalik bilan foydalanmoqda. O'zlarini «yaqin do'st» yoki «hidoyatga chorlovchi» sifatida tanitib, yoshlarni to'g'ri yo'ldan chalg'itmoqda. Aslida, ularning din va shariat haqida umuman ilmlari yuq, faqatgina to'da boshidan yodlab olganlarini takrorlashdan nariga o'tmaydilar. Boshqa tomondan qaraganda, ular bu johilligi bilan boshqalarni ham jar yoqasiga tortayotgani va kimningdir nog'orasiga uynayotganini bilmaydilar. Bundaylar avval dinu diyonat, ibodat, jannat haqida turli jozibali so'zlarni gapirib, g'o'r yoshlarni yo'ldan urib, oxir-oqibatda, razolat qurboniga aylantirmoqda. Islom ta'limoti buzg'unchilikni, odamlar qalbiga vahima, dushmanlik va fitna urug'larini sochishni qattiq qoralaydi. Ma'lumki, so'nggi yillarda dinni o'zlariga niqob qilib olgan oqimlar, toifalar paydo bo'ldi. Ular g'arazli maqsadlari yo'lida jamiyatda buzg'unchilik, begunoh odamlar qonini nohaq to'kish kabi jinoyatlarni avj oldirib, fuqarolar tinchligini buzib, xalq orasida nizo chiqarishga harakat qilishmoqda. Globallashuv jarayonida kishilarni, ayniqsa yoshlarni turli xil ko'rinishdagi mafkuraviy xurujlar ta'siridan asrashda bir qator quyidagi jihatlarga alohida e'tibor qaratish zarur. Jumladan, mafkuraviy tahdidlarga qarshi doimo sergak, ogoh va hushyor bo'lib yashash. Yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib etish, ularning ma'naviy ahloqiy tarbiyasini shakllantirish, yoshlar ongida vatanparvarlik, insonparvarlik, mehr-oqibat, el-yurt sha'nini ardoqlash kabi ulug'vor fazilatlarni kamol toptirishda oila-mahalla-ta'lim muassasasi hamkorligi asosida ish tashkil etish.⁹ Bugungi axborotlar jadal kechayotgan bir vaqtda axborot xurujlari asiriga aylanmaslik. Demak, axborot kurashi avj olgan XXI asrda yoshlarni mafkuraviy xurujlardan himoya etishda ma'naviy-marifiy targ'ibot ishlarining ta'sirchanligini oshirish, hayotimizda sodir bo'layotgan ijobiy o'zgarishlar haqidagi chuqur tahliliy ma'lumotlari yosh avlodga etkazish, ularning ijtimoiy faolligini kuchaytirish har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb

etadi. O'zbek tiliga davlat tili maqomi berilgan sananing 30 yilligi munosabati bilan 2019-yil 21 -oktyabr kuni bo'lib o'tgan tantanali yig'ilishda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev tomonidan "Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari" g'oyasini hayotga to'laqonli tadbir etilishida globallashtirish jarayonida o'zbek tili va milliy ma'naviyatimizga bo'layotgan taxdidlarga qarshi tura olish zarurati to'g'ri siddiq alohida to'xtalib o'tilgani bejiz emas. Bugungi kunda "globallashtirish" so'zi eng ko'p ishlatiladigan tushunchalardan biri hisoblanadi. Bu bejiz emas, albatta. Zero, ushbu tushuncha inson va jamiyat hayoti rivojining hozirgi davridagi muhim xususiyatlarni, jumladan, tez sur'atlar bilan o'zgarib borayotgan, kishilik sivilizatsiyasi bugungi kungacha boshidan kechirgan davrlardan tubdan farq qiladigan o'ta shiddatli va murakkab bir voqelikni o'zida mujassam etadi.

O'quvchilarning dars mashg'ulotlari davomida yoki darsdan bo'sh vaqtlarida ularni internet tarmog'idan so'nggi axborotlarni olishlariga to'g'ri yo'naltirishda nafaqat informatika, balki boshqa barcha fanlar o'qituvchilarning ham ishtiroki ta'minlash zarur. Jumladan, adabiyot, tarix, geografiya, biologiya, kimyo, fizika fanlari o'qituvchilarining o'zlari dars mashg'ulotlari davomida internet, internet tarmog'idagi saytlardan o'tilgan mavzuni mustahkamlash uchun foydalanishlari, har darsda ular tomonidan o'quvchilarga saytlar tavsiya etilib, ularning nomlari va manzillari yozdirilib borilishi, ovozli multimediyaga va animatsiyali darslar taqdimotlarini o'tkazishda va o'quvchining bilimni boyituvchi va mustahkamlovchi axborotlar bilan ta'minlashda kollegial usuldan foydalanishlari lozim.

Kollegial usul hozirgi maktablar, kasb- hunar maktablari, texnikumlari o'qituvchilarining mustaqil malaka oshirishlarini ta'minlaydi. O'qituvchilarning o'zaro yoki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida bilim berish va o'zlashtirishdagi maqsadlarini umumlashtiradi. O'qituvchilar malakasini oshirishda masofaviy qo'shimcha ta'limning rolini kuchaytirish orqali ular o'z ustida davomli ishlashlarini rag'batlantirish tizimini kuchaytirish zaruriyati yuzaga keladi. Jumladan bugungi kunda maktab direktori fondi, tadbirkorlik va homiylik moliya resurslari hisobidan ustama rag'batlantirish respublikada keng yo'lga qo'yilgan. Biroq, o'quvchilarni zamonaviy bilimlar va axborotlar bilan ta'minlovchi o'qituvchilar toifasini oshirish kriteriyalarini qayta ishlab chiqish va rag'batlantirish ishlarining nazorat tizimini yaratish zarur. Masalan, bugungi maktab o'quvchilari ertaga kasb-hunar maktablari, texnikumlar, oliy o'quv yurtlari talabalariga aylanadi, kelgusida iqtisodiyot va ijtimoiy turmushning turli sohalarida qaltisliklar hamda yuzaga kelgan iqtisodiy-ijtimoiy muammolardan chiqib keta olishda immunitetni tarbiyalash lozim bo'ladi. Talaba yoshlarning ijobiy ma'lumotlarni o'zlashtirishlarida nafaqat o'qituvchi, balki birinchi navbatda ota-onalar va jamoatchilikning ishtiroki ham muhimdir. Shuningdek, o'qituvchilarning ta'lim va tarbiyasida maktab-oila, mahalla tizimini takomillashtirish, o'qituvchilarning darsdan keyingi bo'sh vaqtini nazorat qilish, fan o'qituvchilari bilan

hamkorlikda jamoaviy ta'sir va kollegial usullaridan keng foydalanilgan holda, suhbatlar, kechalar uyushtirish orqali namunaviy bilimli va yaxshi xulqli o'quvchilarga boshqa o'quvchilarning ergashishi va ibrat namunalarini o'zlashtirish uchun zamin yaratish, bir so'z bilan aytganda ibrat va yaxshi xulqli bolalarga biriktirish usulidan keng foydalanish lozim bo'ladi. Yoshlarni milliy axloqqa zid axborotlardan himoyalashdagi hamkorlik ko'lamida maktab, oila va jamoatchilik yetakchilik qiladi. Maktabda ma'naviyat va ma'rifat xodimlari, Yoshlar masalalari bo'yicha ma'sullari va fan o'qituvchilari ta'lim va tarbiyaning etakchi kuchlaridir. Ota-onalar qo'mitasi maktab va oilani, mahalla, oila va jamoatchilikni bog'lab turadi. Yoshlarning axborot olishlarida muammolar yuzaga kelganda tadbirkorlar palatasi, ichki ishlar organlari va prokuratura xodimlari aralashuvida muammolar bartaraf etilishiga ko'maklashiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda mafkuraviy tahdidlar aholining ma'lum bir qatlami, ayniqsa, yoshlarning qarashlarini o'zlariga ma'qul bo'lgan yo'nalishda o'zgartirish, diniy ekstremizm, axloqsizlik kabi buzg'unchi g'oyalarni singdirishga urinishdek ko'rinishlarda sodir bo'lmoqda. Mafkuraviy tahdidlarga qarshi doimo sergak, ogoh va hushyor bo'lib yashashni o'rganish, murakkab va tahlikali hayotning shafqatsiz o'yinlari to'g'risida biryoqlama va soxta tasavvurlar shakllanmasligiga alohida e'tibor berish lozim. Buning uchun insonlarda sog'lom hayot tarzi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat-ehtirom, o'z kuchiga va ertangi kunga ishonch tuyg'ularini yanada kamol toptirish zarur. Boshqalarning tasavvuriga muvofiq, globallashuv iqtisodiy sohada emas, balki diniy sohada katta xavf-xatar tayyorlamoqda, chunki, globalizm va axborot dunyoviy xarakterga ega bo'lgan bir paytda xudosizlik targ'iboti bilan uyg'unlashtiriladi. Yana boshqalarning qarashlarida globallashuv millatga va milliy o'ziga xoslikka putur etkazadi. Madaniy, shu jumladan diniy qadriyatlar, turmush tarzi ham xavf ostida qoladi. Bunday yondashuvga moyillik bildirayotgan fan va siyosat arboblari uchun madaniy o'ziga xoslikni saqlashga intilish asosiy maqsaddir. Chunki hozirda internet tarmog'idan foydalanadiganlarning asosiy qismini yoshlar tashkil qilmoqda. Yoshlar esa millat va davlat kelajagidir. Aytish joizki, yoshlarning globallashuvga nisbatan sog'lom dunyoqarashini rivojlantirishga qaratilgan dastur ishlab chiqilishini davr taqozo qiladi. Barchamizga ayon bo'lishi kerakki, qayerda beparvolik va loqaydlik xukm sursa, usha erda ma'naviyat eng ojiz va zaif nuqtaga aylanadi va aksincha qayerda xushyorlik va jonkuyarlik xukm sursa, u yerda ma'naviyat qudratli kuchga aylanadi. Ayniqsa bugungi kunda xalqaro maydonda turli siyosiy kuchlar o'zining milliy va strategik rejalariga erishish uchun uzoqni ko'zlagan siyosatning asl mohiyati va maqsadlarini o'z vaqtida sezish, anglash katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kant I. Kritika chistogo razuma. -M.: ACT, Neoclassic, 2022.

2. Karimov I. Yuksak ma'naviyat - engilmas kuch. -T.: Ma'naviyat, 2008.
3. Mirziyoev Sh. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. -T.: O'zbekiston, 2017.

